

"Ijtimoiy Xizmatlar Tizimi: Iqtisodiyot va Jamiyat Taraqqiyotidagi Roli"

Boymuminova Dilshoda Otabek qizi
Qarshi muhandislik-iqtisodiyot
instituti Magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada ijtimoiy xizmatlar tizimining iqtisodiy munosabatlar tizimidagi oʻrni va ahamiyati tahlil qilingan. Ijtimoiy xizmatlarning taʼlim, sogʻliqni saqlash, madaniyat, sport, transport, savdo va boshqa yoʻnalishlar orqali aholi turmush darajasini yaxshilashdagi roli ochib berilgan. Tarixiy rivojlanish jarayoni, ijtimoiy infratuzilmaning bugungi iqtisodiyotdagi oʻrni, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish imkoniyatlari batafsil yoritilgan. Shuningdek, Oʻzbekistondagi ijtimoiy xizmatlar sohasining rivojlanish xususiyatlari va istiqbollari tahlil qilinib, xalqaro andozalarga moslashtirish zaruriyati asoslab berilgan. Maqola iqtisodiyotni inson farovonligi nuqtayi nazaridan oʻrganishda nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit soʻzlar: ijtimoiy infratuzilma, iqtisodiy munosabatlar, turmush darajasi, farovonlik, taʼlim, sogʻliqni saqlash, madaniyat, sport, uy-joy xoʻjaligi, transport, savdo, iqtisodiy islohotlar, bozor iqtisodiyoti, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot.

Ijtimoiy soha iqtisodiy munosabatlar tizimida moddiy va nomoddiy ishlab chiqarishning ajralmas qismi, aholining oʻziga xos ijtimoiy-madaniy, moddiy-maishiy ehtiyojlarini qondirishga, turmush sharoiti va farovonligini taʼminlashga xizmat qiluvchi muhim soha boʻlib, u iqtisodiyotning taʼlim, sogʻliqni saqlash, madaniyat va sanʼat, jismoniy tarbiya va sport, aholiga maishiy xizmat koʻrsatish, uy-joy kommunal xoʻjaligi, ijtimoiy taʼminot, savdo va umumiy ovqatlanish, yoʻlovchi transporti, ijtimoiy turizm va boshqa koʻplab tarmoqlarini oʻz ichiga oladi.

Iqtisodiy munosabatlar tizimida har bir mehnat turi aniq bir mahsulotni yoki uning baʼzi bir qismini yaratishga qaratiladi. Ijtimoiy xizmat koʻrsatishda xizmatlar toʻgʻridan-toʻgʻri insonga uning farovonligiga qaratiladi.

Tarixan ijtimoiy xizmatlar moddiy sohadan keyin paydo boʻlgan va xizmatlar koʻlami tor doirada, ulardan ayrim shaxslargina foydalana olgan. Ularga nisbatan aholida ehtiyoj kam boʻlgan.

Sanoatning rivojlanishi bilan ijtimoiy xizmatlar ko'lamini kengaytirib bordi va o'tgan asrning ikkinchi yarmidan boshlab “Aholining turmush darajasi”, “Inson taraqqiyoti indeksi”, “Insoniy kapital” nazariyalarining paydo bo'lishi bilan chambarchas ravishda ijtimoiy xizmatlar ixtisoslashib alohida iqtisodiy yo'nalish sifatida o'rganila boshlandi. Jumladan, ijtimoiy soha iqtisodiyotning ilmiy yo'nalishi sifatida XX asrning 50-60 yillaridagi ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni bog'lash uchun muvaffaqiyatli harakat qilgan T.Parsons va N.Smelser sotsiolog-olimlar nomlari bilan bevosita bog'liqdir.¹

Ijtimoiy xizmatlar sohasi insonning shaxs sifatida shakllanishi va ishchi kuchini takror ishlab chiqarish, aholining turmush darajasi, mehnatning mazmuni va shart-sharoiti, yashash muhiti, bo'sh vaqtini samarali tashkil qilish bilan uzviy bog'liq bo'lgan faoliyat hisoblanadi.

Iqtisodiyotdagi mavjud muammolarni faqat iqtisodiy nuqtai nazardan emas, balki ijtimoiy taraqqiyot nuqtai nazaridan qarash ham muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy xizmatlar sohasi bir vaqtning o'zida mehnatga yaroqli bo'lgan aholining bir qismi band bo'lgan xizmat ko'rsatish sohasi, ikkinchi tarafdin esa jamiyatning deyarli barcha qatlami qatnashadigan iste'mol sohasidir. Shuning uchun ham sohani o'rganayotganda bu ikkala jihatni bir-biridan ajratmaslik maqsadga muvofiqdir.

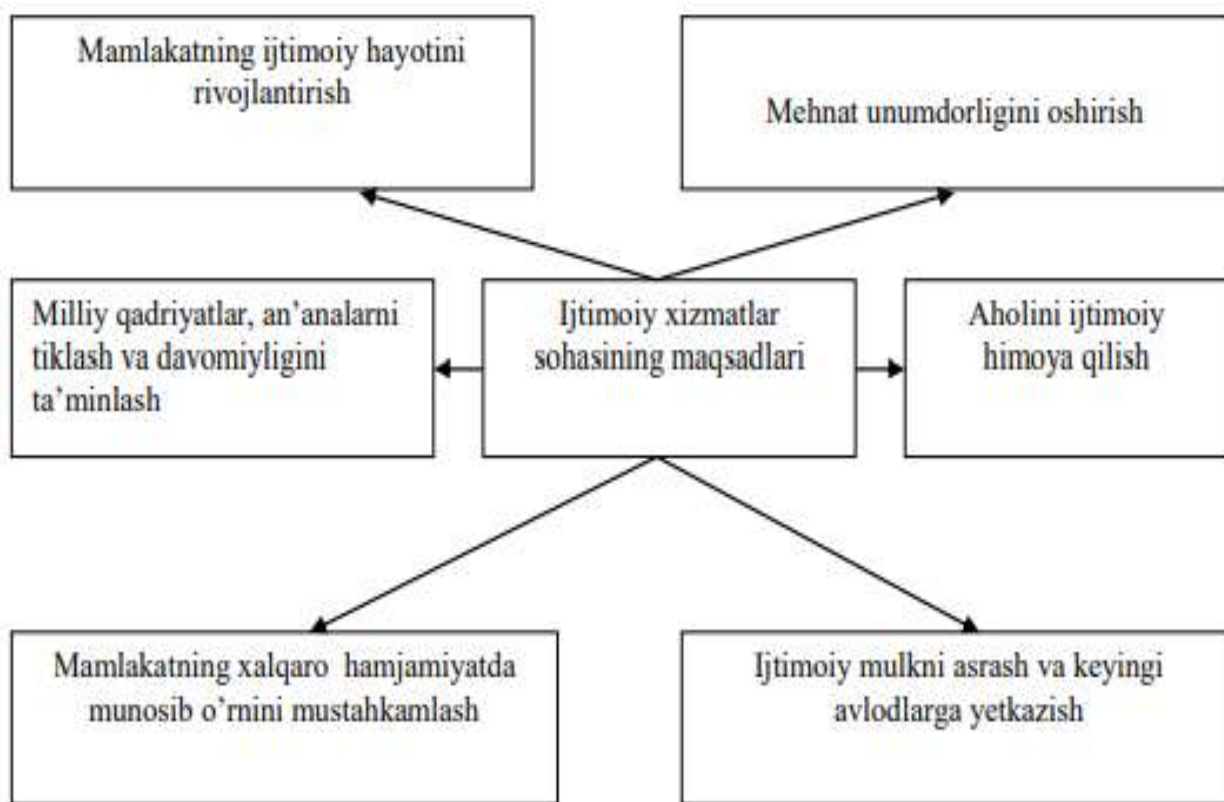
Research Science and Innovation House

¹ Saidov K. S, Siytmuratov R. A va boshqalar – Sotsial iqtisodiyot – T.: “O'zbekiston”, 2006 – B. 41.

Rasm 1

Ijtimoiy xizmatlar sohasining asosiy maqsadi va uning turlari

Keyingi vaqtlarda chop etilayotgan ko'pgina iqtisodiy adabiyotlarda va lug'atlarda ijtimoiy sohaning nazariy asosi faoliyat yo'nalishidan kelib chiqib ta'riflanmoqda. Jumladan, G.E.Slezingerning fikricha, ijtimoiy infratuzilma inson va uning ehtiyojidan kelib chiqadigan, davlat boshqaruvi ilmiy, o'quv, mehnat va xo'jalik faoliyatidan iborat jabhalarni namoyon qiladi.² Yoki V.G. Ignatov va boshqalar tomonidan yozilgan o'quv qo'llanmada ta'riflanishicha, ijtimoiy infratuzilma iqtisodiy kategoriya sifatida insonlarning ijtimoiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan iqtisodiy munosabat jabhalarini o'zida namoyon qiladi.³ B.A.Rayzberg va boshqalar hamkorligidagi tayyorlangan lug'atda, insonlarning ehtiyoji, farovonligini, turmush darajasi va shaklini aniqlovchi hamda

² Слезингер Г.Э. Социальная экономика – М.: Дело и сервис, 2001. - С. 9.

³ Игнатов В.Г. и др. Экономика социальной сферы. М.: Март, 2005. - С.11.

bevosita ular bilan bog'langan tashkilotlar, korxonalar, tarmoqlar yig'indisi ijtimoiy infratuzilma ekanligi ta'riflanadi.⁴

O'zbekistonlik olimlardan N.To'xliev rahbarligida yozilgan darslikda, aholining turmush sharoiti, hayot kechirishi va turmush darajasini yaxshilash bilan bevosita bog'liq bo'lgan tuzilmalar ijtimoiy infratuzilma hisoblanadi. Ta'lim, sog'liqni saqlash sohalari, uy-joy kommunal xo'jaligi, madaniyat va san'at, sport va boshqa ijtimoiy infratuzilma sohalari ijtimoiy sohalar hisoblanadi. Axborot va telekommunikatsiya, yo'lovchi transporti, aholiga pulli xizmat ko'rsatuvchi boshqa tarmoqlar ham ijtimoiy ahamiyatga ega xizmatlar ko'rsatuvchi tarmoqlarga kirishi keltiriladi.⁵

X.Abulqosimov va O.Xamraevlarning o'quv qo'llanmasiga ko'ra, “Ijtimoiy soha – bu aholini turmush darajasi, hayot tarzi va ularning farovonligi bilan bevosita bog'liq bo'lgan tarmoqlar, korxonalar majmuidir. U o'zida xizmatlar sohasining barcha tarmoqlarini (ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, ijtimoiy ta'minot, uy-joy kommunal xizmatlari, yo'lovchi tashish transportlari, aloqa) mujassamlashtiradi”.⁶

Yuz yil oldin qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning yetakchi sohasi hisoblangan bo'lsa, bugungi kunda ijtimoiy soha ijtimoiy ne'matlar yaratib, insonning rivojlanishi, turmush farovonligini ta'minlash, ijtimoiy adolatlilikni o'rnatish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatga va turli ma'naviy, madaniy, ma'rifiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi tarmoqlar majmuini tashkil qilib, iqtisodiyotni rag'batlantirish inson salohiyatini saqlash va rivojlantirish, jamiyatning ijtimoiy barqarorligini saqlash va ta'minlash kabi muhim vazifalarni bajarishi bilan yetakchilik qilmoqda. Shuning uchun ham u an'anaviy tarzda davlat tomonidan ko'proq himoya qilinadi.

Fan-texnika taraqqiyotining ta'siri ostida ijtimoiy infratuzilma tez rivojlanib bormoqda. Ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmi va sifati jamiyat iqtisodiy taraqqiyoti hamda aholi turmush darajasining eng muhim ko'rsatgichlaridan biriga aylanmoqda. Chunki aholi turmush darajasini faqat daromadlarning o'sishi va sifatli iste'mol tovarlari bilan ta'minlanganligi darajasi bilan belgilab bo'lmaydi. Aholi turmush darajasi ma'naviy va madaniy ehtiyojlarini qondirishda har xil turdagi sifatli

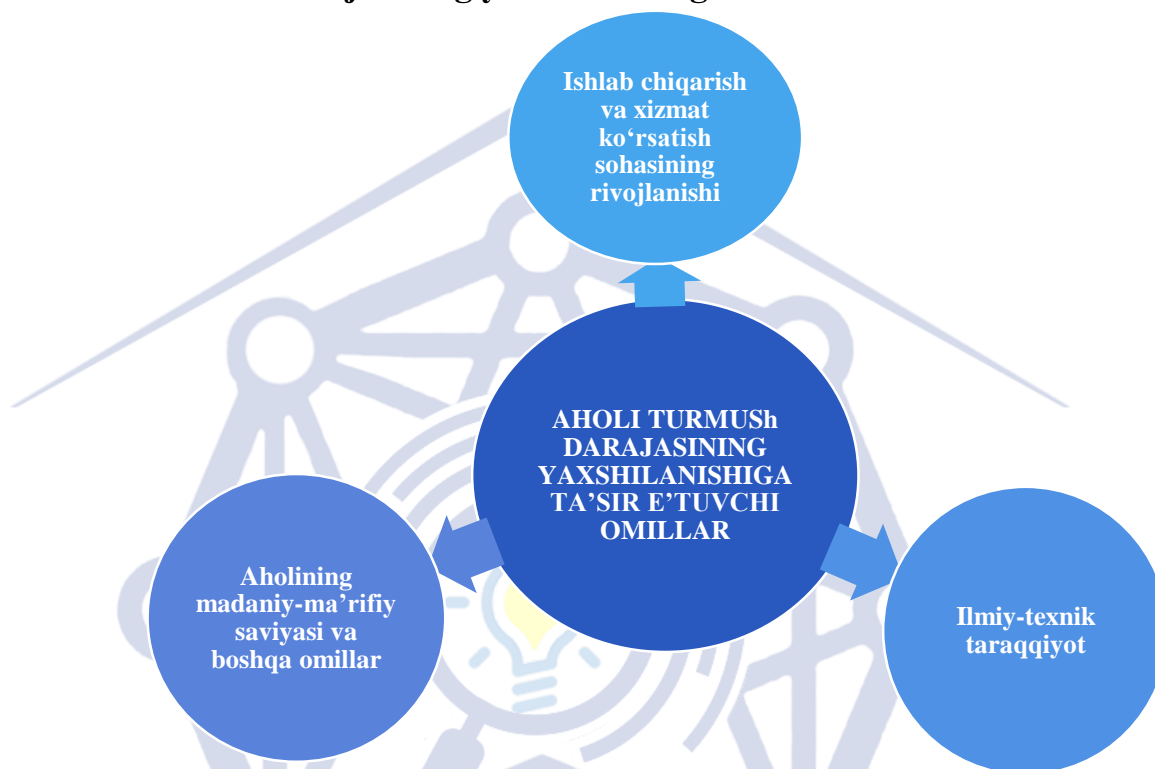
⁴ 5Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь – 30-е изд. Перереб. и доп. – М.: ИНФРА, 2001. – С.37

⁵ To'xliev N. va boshqalar. O'zbekiston iqtisodiyoti T.: “O'zbekiston”, 2016. -B. 443.

⁶ Abulqosimov X.Xamraev O. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish-T.: “Iqt-Moliya”, 2014.-B.170

xizmatlardan foydalanish, bo'sh vaqtni mazmunli tashkil qilish, maroqli dam olish kabi jihatlar bilan ham belgilanadi.

Aholi turmush darajasining yaxshilanishiga ta'sir e'tuvchi omillar

Ijtimoiy infratuzilmaning holati va uning iqtisodiy munosabatlar tizimida tutgan o'rni jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti darajasini tavsiflaydi. Chunki aholining turmush tarzi, madaniy va ma'rifiy salohiyati, ayni shu soha faoliyati bilan belgilanadi. Shu jihatdan infratuzilmalar sohasi mamlakat ijtimoiy va iqtisodiy hayotida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, u quyidagilar orqali aniqlanadi:

birinchidan, ijtimoiy xizmatlar sohasi milliy daromadning shakllanishida ishtirok etib, kam sarmoya evaziga YaIM ning o'sishiga va moddiy ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini oshirishga sezilarli hissa qo'shadi;

ikkinchidan, aholi turmush tarzining yuqori sifatini belgilab beradi va qishloq aholisining farovonlik darajasini shahar aholisiningkiga yaqinlashishiga xizmat qiladi;

uchinchidan, aholining davlat boshqaruviga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojlarini va milliy xavfsizligini ta'minlaydi;

to'rtinchidan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamini qo'llabquvvatlaydi va bandligini ta'minlashga ko'maklashadi;

beshinchidan, mehnat resurslari sifatini va raqobatbardoshligini oshirishga yordam berib, aholi savodxonligini ta'minlash, sog'ligini saqlash, milliy madaniyat va qadriyatlarini tiklashga olib keladigan sohalarning faollashuviga ta'sir ko'rsatadi hamda mamlakat intellektual salohiyatini belgilaydi;

oltinchidan, halqaro aloqalarning kengayishida va mamlakatlarning jahon hamjamiyatiga qo'shilishini ta'minlaydi.

Ijtimoiy infratuzilmaning o'ziga xos talqini uning mamlakat ijtimoiy hayotini rivojlantirish, mehnat unumdorligini oshirish, aholini ijtimoiy himoya qilish, komil insonni tarbiyalash hamda ijtimoiy mulkni mustahkamlash, qo'riqlash kabi muhim maqsadlarini va quyidagi vazifalarini aniqlashga imkon beradi:

birinchidan, tarbiyaviy vazifani bajarib, inson shaxsini taraqqiy ettiradi, takomillashtiradi, uni ma'naviy, axloqiy, badiiy jihatdan rivojlantiradi va har tomonlama barkamol inson bo'lib yetishga yordam beradi;

ikkinchidan, insonparvarlik vazifasini bajarib, insonni munosib turmush tarzi va sifatli hayot farovonligi bilan ta'minlaydi;

uchinchidan, adolatlilik vazifasini bajarib, davlatning ijtimoiy siyosatini amalga oshiradi, aholining nochor qatlamlarini ijtimoiy himoya qiladi, bandligini va tengligini ta'minlaydi;

to'rtinchidan, aloqa vazifasiga ko'ra, turli ommaviy axborot vositalari orqali hamda muloqot, o'zaro aloqa va axborotlarni uzatishdan insonlarning ijtimoiylashuvini ta'minlaydi;

beshinchidan, umumlashtirish vazifasiga ko'ra, milliy qadriyatlar, urfodatlar, an'analar va tarixiy tajribalarni o'rganish va uzatish orqali milliy mafkuraning shakllanishiga xizmat qiladi;

oltinchidan, iqtisodiy vazifasiga muvofiq, malakali ishchi kuchini takror ishlab chiqaradi, salomatligini tiklaydi, ruhiyatini ko'taradi va mehnat unumdorligi o'sishini rag'batlantirish orqali, yalpi milliy mahsulotni ko'paytiradi.

Ijtimoiy xizmatlarning muhim xususiyati shundaki, ularni saqlab, qadoqlab, tashib bo'lmaydi va ko'rsatilayotgan xizmat bir vaqtning o'zida iste'mol qilinadi. Ammo ko'rsatilayotgan xizmatlarning aksariyatini iste'mol qilgunga qadar o'rganishning iloji yo'q bo'lib, ularning taklifi va iste'moli bir paytda ro'y beradi; ikkinchidan, ijtimoiy xizmatlarni buyurtma, yoxud mijoz borligida ko'rsatish

mumkinligi bois ularni xizmat ko'rsatuvchidan ajratishning iloji yo'q hamda iste'molchilarga ko'pincha xizmatni taqdim etishning ajralmas qismi sifatida qaraladi; uchinchi, ijtimoiy xizmatlar sifat jihatidan o'zgaruvchan xususiyatga ega bo'lib, hatto xizmat ko'rsatishni bitta tashkilot amalga oshirganda ham sifat turlicha bo'lishi mumkin va ushbu xizmatlarning aksariyati moddiy tavsifga ega emasligi sababli, ulardagi iqtisodiy munosabatlar ko'zga yaqqol tashlanmaydi; to'rtinchi, turli toifadagi iste'molchilarga qulaylik yaratish zarurligi ijtimoiy xizmatlar samaradorligining muhim omili bo'lib hisoblanadi. Masalan, oshxonaning tushlik tayyorlashi, transport xizmatining ertalabdan yo'lga qo'yilishi va tez tibbiy yordamning mijozlar uyiga borib ko'rsatilishi, maktabgacha ta'lim muassasalarning kichik yoshdagi bolalarni qamrab olishi aholiga qulaylik yaratadi va shu bilan birga ko'rsatilayotgan xizmatning sifati iste'molchilar kayfiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin. Jumladan, ertalab uzoq vaqt transport kutib qolish, sartaroshning xizmatidan qoniqmaslik oqibatida kayfiyat tushishi va bu muloqot orqali boshqalarga o'tishi mumkin; beshinchi, shuni ta'kidlash joizki, ijtimoiy xizmatlar sohasi muassasalari bir-biri bilan o'zaro bog'liq va bir-birini taqozo etadi. Ular bir butun xo'jalik faoliyatiga birlashadi va bir butun tizimni tashkil etadi.

Ijtimoiy xizmatlarni iste'mol bozorida ayirboshlash jarayoniga muvofiq tovarlashgan va tovarlashmagan xizmatlarga bo'lish mumkin. Tovarlashgan xizmatlar pulli bo'lib, bozor obyektiga kiradi va har qanday tovar singari oldi-sotdi qilinadi. Ularning asosiy xususiyati ishlab chiqarish, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonlarining bir-biridan ajralmasligi bilan ifodalanadi. Ular bir vaqtda yuz berib, ko'rsatilgan xizmat bir vaqtning o'zida iste'mol qilinadi va puli to'lanadi. Tovarlashmagan xizmatlarda ayirboshlash aksincha alohidalashib, puli oldindan yoki keyin to'lanishi mumkin. Ko'rsatilayotgan xizmatlar asta-sekinlikda ma'lum vaqt o'tishi bilan iste'mol qilinadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ko'rsatilgan xizmatlar qiymatga ega va bu qiymat ijtimoiy mahsulot qiymatiga qo'shiladi. Ijtimoiy xizmatlar sotilganidan keyin ularning umumiy qiymati pul daromadlariga, undagi qo'shimcha qiymat esa foydaga aylanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi subyekt foyda olishni, sarflagan kapitaliga nisbatan ko'proq qiymatga ega bo'lishni maqsad qilib qo'yadi. Shu bois ijtimoiy xizmat ko'rsatish sohasi bir tomondan, iste'mol qiymatlarini yaratish jarayoni bo'lsa, ikkinchi tomondan qiymatning o'sishi jarayoni bo'lib ham hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda aholi daromadlarining va bunga bog'liq holda ijtimoiy-madaniy ehtiyojlarning o'sishi ijtimoiy xizmatlar sohasining rivojlanishiga sabab bo'lmoqda. Ijtimoiy soha bu davlatlarda iqtisodiy o'sishga katta ta'sir ko'rsatdi. Mazkur soha tarmoqlarining ixtisoslashishi, yiriklashishi, yangi tarmoqlarning tashkil topishi iqtisodiyotni boyitgan holda ishlab chiqarish darajasining o'sishini ham ta'minladi.

Ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va mamlakat iqtisodiy taraqqiyotida uning hissasini oshirish uchun bir qator imkoniyatlar mavjud bo'lishi kerak, bularning asosida esa ijtimoiy xizmatlarning umumiy ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlari yotadi. Ularning eng asosiylari quyidagilardan iborat:

birinchidan, ijtimoiy soha korxonalarining erkin faoliyat yuritishlari uchun huquqiy bazaning yaratilishi, tegishli qonun va me'yoriy hujjatlarning mavjudligi;

ikkinchidan, ijtimoiy xizmatlar sohasida mulkchilikning turli shakllarini yuzaga keltirish, xizmat ko'rsatish bilan shug'ullanuvchi jismoniy va yuridik shaxslarning xizmat turini mustaqil belgilash, sotish, narx belgilash, foydaga egalik qilish imkoniyatlariga ega bo'lishi;

uchinchidan, barqaror iqtisodiy omillarning mavjudligini, moddiy va ma'naviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarining kengligini sog'lom raqobat muhitini, talab va taklif mosligini ta'minlash;

to'rtinchidan, iste'molchilar didi va zamonaviy xizmat turining shakllanishi, xodimlarni tayyorlash va malakasini oshirish bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy muhitni shakllantirish;

beshinchidan, har bir iqtisodiy jarayon hududiy makonda sodir bo'ladi, shu bois ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatishda hududiy imkoniyatlardan foydalanish.

Research Science and Innovation House

Rasm 2

Ijtimoiy infratuzilmaning quyi bo‘g‘ini tuzilishi.

Asosiy tarmoqlar	Tarmoqosti tuzilishi
Ta’lim	Maktabgacha ta’lim muassasalari xizmati, o’rta umum ta’lim xizmati, o’rta maxsus ta’lim xizmati, oliy ta’lim xizmati, malaka oshirish va qayta tayyorlash tizimi xizmati
Sog‘liqni saqlash	Dorixona xizmati, kasalxona xizmati, klinika xizmati, poliklinika xizmati, KVP xizmati, tez tibbiy yordam xizmati, sanitariya-epidemiologiya xizmati, sanatoriya xizmati, ona va bola skrining markazlari xizmati
Maishiy xizmat	Tikuvchilik ustaxonasi xizmati, sartaroshxona xizmati, kimyoviy tozalash xizmati, hammom xizmati, poyabzal ta’mirlash xizmati, pardozlash xizmati, xo‘jalik buyumlarini ta’mirlash xizmati
Uy-joy kommunal xo‘jaligi	Ichimlik suvi ta’minoti xizmati, elektr ta’minoti xizmati, gaz ta’minoti xizmati, tozalash va obodonlashtirish ishlari xizmati uy-joy ta’mirlash shirkatlari xizmati
Savdo va umumiy ovqatlanish	Oshxona xizmati, restoran xizmati, kafe xizmati, iste’mol bozorlari xizmati, savdo uylari xizmati
Yo‘lovchi transporti	Avtobus xizmati, taksi xizmati, temir yo‘l xizmati, havo yo‘llari xizmati, metropoliten xizmati, tramvay xizmati, trolleybus xizmati
Jismoniy tarbiya va sport	To‘garak xizmati, seksiya xizmati, sport inshootlari xizmati
Madaniyat va san’at	Sirk xizmati, kino teatr xizmati, teatr xizmati, hayvonot bog‘i xizmati, istirohot bog‘i xizmati, muzey

	xizmati, kutubxona xizmati, rassomchilik ustaxonasi xizmati
Ijtimoiy himoya	Ijtimoiy ta'minot bo'limi xizmati, mehnat birjalari xizmati, ijtimoiy sug'urta xizmati, mahalla idoralari xizmati
OAV	Radio xizmati, telvedeniya xizmati, davriy nashrlar xizmati

Ijtimoiy infratuzilmani shakllantirmay turib, rivojlangan bozor iqtisodiyotini qurib bo'lmaydi. Chunki, moddiy ishlab chiqarish sohasi samaradorligini oshirish, inson omilini faollashtirish va mehnat unumdorligini oshirishda ijtimoiy sohaning o'rnini beqiyos.

O'zbekistonda ijtimoiy sohaning rivojlanishi o'ziga xos bo'lib, u moddiy ishlab chiqarish sohasi bilan birga paralel shakllanmoqda. Uning shakllanishi bir qancha omillar ta'sirida yuz bermoqda. Bularga quyidagilarni kiritish mumkin:

- ijtimoiy infratuzilma takror ishlab chiqarishda alohida bo'g'in sifatida ajralib turmagan bo'lsada, uning mazkur jarayonning amalga oshirilishida va jadallashishida hissasi katta. Jumladan, ular kengaytirilgan ishlab chiqarishning barcha bo'g'inlarida ishtirok etadi;

- ijtimoiy xizmatlarning turlari xalqaro iqtisodiy munosabatlarda jadal rivojlanayotganligi, mamlakatimizda bu sohani rivojlantirish zaruratini tug'dirmoqda. Chunki iqtisodiyotimizning tarkibiy tuzilishini shakllantirishda globallashuv jarayonining ta'siri katta;

- davlat, jamiyat va aholining ijtimoiy xizmat turlariga bo'lgan ehtiyojining o'sib borishi ushbu sohani rivojlantirishni taqozo qilmoqda. Chunki aholining keng qatlamida tadbirkorlik tufayli daromadlarining oshishi natijasida, ijtimoiy xizmatlarga bo'lgan talabi ham, uni xarid qilish imkoniyatlari ham o'sib borish tendensiyasiga ega bo'lmoqda;

- hozirgi iqtisodiy rivojlanish sharoitida shunday zamonaviy xizmat turlari shakllandiki, ularni rivojlantirmay turib, mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishini tasavvur qilish qiyin bo'lib qoldi.

Ijtimoiy soha hozirgi zamonaviy sharoitda iqtisodiyotning eng o'sib boruvchi va e'tiborli sohasiga aylanib bormoqda. Aynan shu sohada iqtisodiy faol aholining

katta qismi tobora ko'p miqdorda to'planmoqda, yalpi ichki mahsulotning o'sishiga sezilarli ta'sir o'tkazmoqda.

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tishi va iqtisodiy barqarorlikka erishishda ijtimoiy xizmatlarning roli va ahamiyati behad muhimdir. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida bir tomondan aholining umumiy tarkibida o'zining ishbilarmonligi va tadbirkorligi tufayli yuqori daromadga ega bo'lgan qismining salmog'i oshib borishi, ikkinchi tomondan o'tish davrida yo'qotishlarga yo'l qo'ymaslik va muhtojlarni ijtimoiy himoyalash zaruriyati, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda yanada murakkab vazifalarni yuklaydi. Shu bilan birga, milliy iqtisodiyotda ilm talab tarmoqlarning jadal rivojlanishi, ishlab chiqarishning yangi texnika va texnologiyalar bilan qurollanishi, transport, moliya, telekommunikatsiya xizmatlari ko'lamining kengayishi, fermer xo'jaliklarining yiriklashishi oqibatida ishga layoqatli aholining katta qismi qishloq xo'jaligidan bo'shatilishi va xizmatlar sohasiga jalb etilishi, aholda sifatli xizmatlarga bo'lgan talabning o'sishi va hokozolar mazkur sohani jadal rivojlantirishni taqozo qilmoqda.

Ijtimoiy xizmatlar majmuini faollashtirish, samaradorligini muttasil oshirib borish mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish omillaridan eng asosiysiga aylanmoqda. Ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti, eng avvalo inson manfaatlarini ko'zlaydi. Inson manfaatlarini ro'yobga chiqaruvchi ijtimoiy sohada amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning pirovard natijasi aholi farovonligini ta'minlashga qaratilgan. Ammo bu farovonlikka erishishning birdan-bir yo'li, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishni tubdan qayta qurish, uni halqaro andozalarga muvofiq keladigan tarzda rivojlantirish bilan bog'liq.

Bugungi kunda O'zbekistonda ijtimoiy xizmatlar rivojlanishining xususiyatlarini milliy iqtisodiyotdagi roli va ahamiyatini hisobga olgan holda tarkibiy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu o'zgarishlar natijasida aholiga pullik xizmatlar ko'rsatish hajmi o'sib, u asosan savdo va umumiy ovqatlanish, yo'lovchi transporti, ijtimoiy turizm, madaniyat va san'at, axborot kommunikatsiya, maishiy xizmatlar, o'quv kurslari, dorixona yoxud turli tibbiy xizmatlar hisobiga ro'y berdi. Bu ishlar quyidagi shart-sharoitlarga muvofiq amalga oshirildi:

- mamlakatda qulay siyosiy-iqtisodiy sharoitning mavjudligi;
- yangi turdagi xizmatlarni taqdim etmoqchi bo'layotgan tadbirkorlar guruhining shakllanganligi;

- ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishga qaratilgan huquqiy bazaning takomillashtirilayotganligi;
- ijtimoiy xizmatlarning moddiy-texnika bazasini rivojlantirish zaruriyati;
- aholi tarkibida sifatli xizmatlarga bo'lgan talabning o'sayotganligi;
- respublikada xorijiy mamlakatlar bilan mustahkam aloqaning shakllanganligi va boshqalar.

Hozirgi tarkibiy o'zgarishlar sharoitida iqtisodiy qonunlar o'zining yangi talablarini shu jamiyatda yashayotgan har bir inson oldiga qo'yimoqdaki, iqtisodiy ta'lim va iqtisodiy tarbiyaga alohida e'tibor qaratish, ularni uyg'unlashtirishga hamda avloddan-avlodga o'tib kelayotgan qadriyat va an'analarimiz bilan boyitish bilan birga, zamonaviy cho'qillarini ham zabt etish lozim bo'lmoqda. Ushbu natijaga erishish ijtimoiy majmuaning ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidov K. S, Siytmuratov R. A va boshqalar – Sotsial iqtisodiyot – T.: “O'zbekiston”, 2006 – B. 41.
2. Слезингер Г.Э. Социальная экономика – М.: Дело и сервис, 2001. - С. 9.
3. Игнатов В.Г. и др. Экономика социальной сферы. М.: Март, 2005. - С.11.
4. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь – 30-е изд. Перереб. и доп. – М.: ИНФРА, 2001. – С.37
5. To'xliiev N. va boshqalar. O'zbekiston iqtisodiyoti T.: “O'zbekiston” , 2016. -B. 443.
6. Abulqosimov X.Xamraev O. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish-T.: “Iqt-Moliya”, 2014.-B.170

